

УДК 59.9:37.013.42:355.01
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2026-1-17-18>

Мухіна Галина Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, соціології та педагогіки

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8866-794X>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано вплив війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу закладів вищої освіти. Окреслено основні психоемоційні наслідки воєнних подій, зокрема зростання рівня тривожних і депресивних розладів. Розкрито сутність понять «життєздатність», визначено внутрішні та зовнішні ресурси особистості, що сприяють подоланню негативних наслідків стресу. Обґрунтовано необхідність створення комплексної системи психосоціальної підтримки в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання як важливого чинника збереження психічного здоров'я та професійної ефективності учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Ключові слова: соціальні фактори, педагогічні умови, психічне здоров'я, стрес, життєздатність, психосоціальна підтримка, ресурси особистості, заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації у всіх сферах суспільного життя, зокрема в системі вищої освіти. Учасники освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (військові, правоохоронні, безпекові ЗВО) перебувають у ситуації подвійного психологічного навантаження: з одного боку – як громадяни держави, що зазнає збройної агресії, з іншого – як майбутні фахівці, діяльність яких безпосередньо пов'язана з ризиком, відповідальністю та функціонуванням у кризових умовах.

За оцінками Міністерства охорони здоров'я України, озвученими Міністром Віктором Ляшком, мільйони громадян потребуватимуть психологічної підтримки, а значна частина – спеціалізованої допомоги. Це зумовлює необхідність інтеграції психолого-педагогічних і соціально-профілактичних механізмів підтримки в освітній процес [1, с. 102].

Особливої актуальності проблема набуває в контексті: зростання рівня тривожних, депресивних і посттравматичних розладів; ментального виснаження учасників освітнього процесу; порушення адаптаційних механізмів і професійної мотивації; необхідності формування стресостійкості та життєздатності майбутніх фахівців сектору безпеки.

Таким чином, дослідження психолого-педагогічних і соціально-профілактичних аспектів впливу війни на психічне здоров'я є науково й соціально значущим, а також відповідає сучасним викликам освітньої політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збереження психічного здоров'я особистості в умовах війни та її психолого-педагогічного і соціально-профілактичного забезпечення посідає провідне місце в сучасному вітчизняному науковому дискурсі. Особливої значущості вона набуває в контексті функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, освітнє середовище яких поєднує академічну підготовку з елементами професійної діяльності підвищеного ризику. У працях із соціальної, військової та педагогічної психології вплив війни розглядається як комплексний стресогенний чинник, що зумовлює трансформацію ціннісно-сміслової сфери особистості, порушення адаптаційних механізмів, підвищення рівня тривожності та формування посттравматичних реакцій.

У наукових дослідженнях психічне здоров'я в умовах воєнного стану трактується не лише як відсутність психічних розладів, а як динамічний стан психологічного благополуччя, що передбачає здатність особистості до саморегуляції, збереження продуктивності діяльності та конструктивної соціальної взаємодії. У цьому контексті особливого значення набувають категорії стресостійкості, життєздатності, психологічних ресурсів і соціальної підтримки як системоутворювальних чинників подолання кризових впливів.

Теоретико-методологічні засади дослідження стресу та адаптації особистості були закладені у працях Ганса Сельє (Hans Selye), який обґрунтував концепцію загального адаптаційного синдрому, а також у межах

транзакційної моделі стресу Річарда Лазаруса (Richard Lazarus), де наголошується на когнітивній оцінці ситуації як ключовому механізмі реагування. Подальший розвиток проблематики психотравми та посттравматичних розладів пов'язаний із дослідженнями Джудіт Льюїс Герман (Judith Herman), яка розкрила специфіку впливу тривалих травматичних подій на особистість.

У вітчизняному науковому просторі питання психічного здоров'я та психологічної стійкості в умовах війни активно розробляються науковцями Інститут психології імені Г. Костюка НАПН України, де здійснюються комплексні дослідження адаптаційного потенціалу особистості, механізмів саморегуляції та психосоціальної підтримки. Зокрема, у працях С. Максименко психічне здоров'я розглядається крізь призму розвитку особистості та її суб'єктності, що забезпечує здатність до конструктивного подолання життєвих труднощів [2, с. 142].

Проблематика професійного стресу та профілактики емоційного вигорання в освітньому й організаційному середовищі ґрунтовно представлена у дослідженнях Л. Карамушки, яка акцентує увагу на ролі управлінських, мотиваційних і соціально-психологічних чинників збереження психологічного благополуччя фахівців, рівнях та формах психологічного втручання для підтримання та збереження психічного здоров'я в умовах війни та аналізує сутність психічного здоров'я особистості, його структуру та значення в умовах війни [3, с. 7–8]. У контексті військової та екстремальної психології значний внесок зроблено В. Осьодло, який досліджує психологічну готовність і стійкість особистості в умовах підвищеного ризику [4, с. 61].

Соціально-профілактичний вимір проблеми розкривається в дослідженнях психосоціальної підтримки населення в умовах криз, де наголошується на необхідності поєднання просвітницької діяльності, розвитку психологічної культури та впровадження програм формування навичок саморегуляції. У цьому контексті важливими є міждисциплінарні підходи, що інтегрують педагогічні технології, соціально-психологічні тренінги та організаційні механізми створення безпечного освітнього середовища.

Водночас аналіз наукових праць свідчить, на нашу думку, що попри значний доробок у сфері дослідження стресу, психотравми та професійної адаптації, питання системного поєднання психолого-педагогічних і соціально-профілактичних механізмів підтримки психічного здоров'я саме в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в умовах повномасштабної війни потребує подальшого теоретичного осмислення та практичної апробації.

Метою статті є теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних і соціально-профілактичних аспектів впливу війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також визначення ефективних ресурсів, механізмів і напрямів профілактичної діяльності, спрямованої на збереження та зміцнення їхньої психологічної стійкості в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Війна має пролонгований вплив на психоемоційний стан особистості. Навіть ті громадяни, які демонстрували стійкість у перші місяці бойових дій, з часом можуть зазнавати ментального виснаження через хронічний стрес, невизначеність та постійну загрозу безпеці. Серед найпоширеніших наслідків – тривожні та депресивні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), порушення сну, психосоматичні захворювання. Доведено взаємозв'язок

психічних розладів із підвищеним ризиком розвитку серцево-судинних захворювань, діабету, онкопатологій, захворювань органів дихання [1, с. 102].

Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко під час наради, присвяченої питанням збереження психічного здоров'я населення та розробленню відповідної Національної програми, що відбулася під головуванням Прем'єр-міністра України Денис Шмигаль за участю першої леді, представників уряду та міжнародних організацій, акцентував увагу на необхідності комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми. Він підкреслив, що результати попередніх досліджень і досвід держав, які пережили збройні конфлікти, свідчать: щонайменше кожна п'ята людина стикається з негативними наслідками для психічного здоров'я, а кожна десята – із розладами середнього або тяжкого ступеня.

За словами міністра, кількість осіб, які відчуватимуть психологічні наслідки війни, зростатиме щоденно. Навіть громадяни, які відносно стійко пережили початковий період повномасштабної агресії, можуть з часом зазнати ментального виснаження, адже тривале перебування в умовах постійної небезпеки та стресу негативно впливає на психоемоційний стан. За попередніми прогнозами, психологічної підтримки потребуватимуть близько 15 мільйонів українців, із яких приблизно 3–4 мільйони потребуватимуть медикаментозного лікування. Ці дані були оприлюднені під час представлення результатів експрес-аудиту послуг у сфері психічного здоров'я, що надаються органами державної влади.

До основних негативних наслідків війни для психічного здоров'я належать різноманітні психічні розлади, які сприяють зростанню серцево-судинних захворювань, діабету, артритів, астми та онкологічних патологій. Психоемоційні порушення ускладнюють перебіг хронічних хвороб і підвищують смертність, зокрема від онкологічних захворювань. Розлади сну нерідко провокують захворювання органів дихання. За наявності депресивних станів ризик смерті від раку, за даними МОЗ, може зростати на 50%. У осіб із посттравматичним стресовим розладом частіше діагностують гіпертонію, стенокардію, тахікардію, інші серцеві патології, а також виразкову хворобу, гастрит і артрит. Крім того, ПТСР може спричинити ризиковану поведінку, що проявляється у зловживанні алкоголем, наркотичними речовинами або інших деструктивних формах поведінки та їхніх негативних наслідках [5].

Особливої уваги потребують учасники освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (військові, правоохоронні, безпекові ЗВО), оскільки їхня професійна підготовка безпосередньо пов'язана з підвищеним рівнем стресу та відповідальності. Війна трансформувала систему цінностей, життєві пріоритети та уявлення про майбутнє як здобувачів освіти, так і науково-педагогічних працівників. У цих умовах відбувається переосмислення власної стресостійкості – як здатності адекватно оцінювати власні ресурси, ефективно діяти в екстремальних ситуаціях та зберігати психологічну рівновагу.

Відповідно до сучасних наукових підходів, представлених у фаховій літературі [6; 7; 8], управління стресом трактується як цілеспрямований процес формування індивідом психологічних механізмів стримування розвитку стресової реакції з метою запобігання її деструктивним наслідкам. Ключовим компонентом цього процесу є усвідомлення особистої відповідальності за власний психоемоційний стан без делегування її іншим суб'єктам соціальної взаємодії (членам родини,

друзям, керівникам, колегам, фахівцям медичної сфери тощо).

Л. Карамушка, аналізуючи основні аспекти психологічного здоров'я учасників освітнього процесу, висновкує, що екстраполяція зазначеного підходу на аналіз специфіки управління стресом особистості в умовах воєнного стану дозволяє виокремити низку концептуально значущих положень.

По-перше, визначальним чинником ефективного управління стресом є формування адекватного когнітивно-емоційного ставлення до базового стресора – військової агресії росії. Це передбачає: прийняття війни як об'єктивної реальності; мобілізацію внутрішніх і зовнішніх ресурсів для подолання кризової ситуації; готовність брати відповідальність за власне життя та безпеку близьких; активну участь у видах діяльності, пов'язаних із підтримкою та захистом України; усвідомлення фазовості перебігу війни та закономірностей власних емоційних реакцій; опанування навичок саморегуляції поведінки.

По-друге, важливим є ідентифікація додаткових стресогенних чинників, що актуалізуються в умовах війни. До них можуть належати: перебування в зоні активних бойових дій; втрата професійної зайнятості; неможливість долучитися до суспільно корисної діяльності; міжособистісні конфлікти в родині; обмеження або розрив комунікації з близькими, які перебувають за кордоном; взаємодія з особами, що чинять психологічно деструктивний вплив тощо.

Важливим етапом є прийняття вольового рішення щодо мінімізації або усунення впливу відповідних стресорів. Це може включати зміну місця проживання на більш безпечне, пошук нової роботи або додаткових джерел доходу, прийняття рішення про автономне проживання дорослих членів родини, залучення до волонтерської діяльності, підтримання стабільного інформаційного та емоційного зв'язку з близькими за допомогою цифрових засобів комунікації тощо.

По-третє, у ситуації, коли радикальна зміна обставин є неможливою, доцільним є укладання своєрідного «контракту із самим собою», що передбачає дотримання визначених правил життєорганізації для зниження інтенсивності стресового впливу. Такий підхід ґрунтується на принципах саморегуляції та структурованості повсякденної діяльності.

Практична реалізація цього передбачає: забезпечення базових життєвих потреб та належних побутових умов; встановлення й дотримання чіткого режиму дня; виконання діяльності відповідно до власної компетентності та максимальної суспільної користі; постановку реалістичних завдань у професійній і волонтерській сферах; раціональне чергування праці та відпочинку; підтримання позитивних соціальних контактів і формування нових зв'язків; урахування індивідуальних психологічних ресурсів та обмежень [3, с. 25].

Таким чином, управління стресом в умовах війни постає як системний, свідомий і відповідальний процес, спрямований на підтримання психічної стійкості, збереження функціональності особистості та її адаптаційного потенціалу.

Логічним продовженням цього положення є звернення до проблеми психологічних ресурсів, які забезпечують ефективність такого управління. У цьому контексті важливою складовою життєздатності особистості є наявність внутрішніх і зовнішніх чинників, що сприяють адаптації до стресових обставин. Життєздатність охоплює не лише здатність протистояти

руйнівним впливам, а й уміння вибудовувати повноцінне життя в складних умовах, планувати майбутнє та досягати визначених цілей. До дієвих ресурсів належать: організація особистого простору; ефективний тайм-менеджмент; підтримання фізичної активності; розвиток креативного мислення; професійна реалізація та волонтерська діяльність; соціальна підтримка й взаємодопомога [1, с. 103–104].

Конкретизацією зазначених ресурсів може слугувати модель подолання стресу BASIC Ph, запропонована Мулі Лаадом. Вона описує шість основних каналів психологічної стійкості: віра та цінності як джерело сенсу; усвідомлення й конструктивне вираження емоцій; соціальна підтримка; уява та позитивне бачення майбутнього; раціональне осмислення ситуації й планування дій; фізична активність і турбота про тілесне здоров'я [9, с. 58–59].

Отже, узагальнюючи викладене, зазначена модель інтегрує емоційний, соціальний, когнітивний, фізичний і духовний виміри подолання стресу, що робить її цілісним інструментом підтримки особистості в кризових умовах. Однак, розширюючи проблематику формування стресостійкості, окремі дослідники акцентують увагу на ролі духовного розвитку. Так, Жигайло Н. та Цимбалюк М. підкреслюють, що для забезпечення психічного й фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти в умовах війни доцільним є впровадження програм розвитку духовних цінностей. Такі програми мають охоплювати концепцію «духовної особистості», її психологічну структуру, модель духовного становлення молоді, тренінгові модулі, критерії та джерела формування духовності [10, с. 133].

Водночас, узгоджуючись із важливістю духовного виміру, ми вважаємо, що не менш значущим чинником збереження цілісності особистості є креативне ставлення до життя. Саме воно забезпечує гнучкість мислення й поведінки, сприяє пошуку нових смислів у кризових обставинах. Додатковими умовами підтримки психічного благополуччя виступають психологічна компетентність, культура турботи про ментальне здоров'я, позитивне мислення, адекватна самооцінка, матеріальна стабільність і безпечні умови праці [11, с. 93].

Висновки. Повномасштабна війна в Україні зумовила системний і пролонгований вплив на психічне здоров'я населення, що особливо виразно проявляється в освітньому середовищі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Учасники освітнього процесу таких ЗВО перебувають у ситуації подвійного стресового навантаження, що актуалізує необхідність цілеспрямованого психолого-педагогічного та соціально-профілактичного супроводу.

Для учасників освітнього процесу в ЗВО безпекового профілю особливого значення набуває формування адекватного ставлення до базового стресора – війни, своєчасна ідентифікація додаткових стресогенних чинників та прийняття рішень щодо мінімізації їхнього впливу. В умовах неможливості усунення стресорів ефективним є впровадження стратегій саморегуляції та структурованої організації життєдіяльності.

Ресурсний підхід є методологічно продуктивним для розроблення програм підтримки психічного здоров'я. До ключових ресурсів належать організація особистого простору, раціональне планування часу, фізична активність, професійна та волонтерська самореалізація, соціальна підтримка, розвиток креативності. Модель BASIC Ph інтегрує емоційний, соціальний, когнітивний, фізичний і духовний виміри подолання стресу та може

бути використана як концептуальна основа профілактичної роботи.

Перспективним напрямом є поєднання програм розвитку духовних цінностей із формуванням креативного ставлення до життя, психологічної компетентності та культури піклування про ментальне здоров'я. Комплексний характер таких заходів сприятиме збереженню цілісності особистості, підвищенню її адаптаційного потенціалу та професійної готовності до діяльності в умовах підвищеного ризику.

Отже, інтеграція психолого-педагогічних і соціально-профілактичних механізмів у систему підготовки фахівців сектору безпеки є необхідною умовою збереження їхнього психічного здоров'я, професійної ефективності та стійкості в умовах воєнного стану. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні та апробації комплексних програм підтримки психічного здоров'я з урахуванням специфіки освітнього середовища та актуальних викликів воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Мухіна Г. В. Вплив війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, Кропивницький, Донецький державний університет внутрішніх справ, 22 листопада 2024 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2024. С. 102–105.
2. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : К. : Видавництво ТОВ «КММ», 2006, 240 с.
3. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
4. Осодло В. І. Вплив індивідуально-психологічних властивостей особистості на подолання стресових ситуацій. *Психологічний журнал*. 2019. Вип. 3. С. 71–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psj_2019_3_9 (дата звернення: 01.02.2026).
5. Ляшко В. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psi-hichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko> (дата звернення: 01.10.2024).
6. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722181> (дата звернення: 01.02.2026).
7. Бояршинова К., Белінська М., Калениченко К., Лаптева Г., Марценковська Г., Парфенюк Т.: методичні рекомендації зі зміцнення резильєнтності. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 30 с.
8. Карамушка Л. М. Психологічне здоров'я персоналу освітніх організацій: аналіз зарубіжних підходів. *Проблеми сучасної психології*. Запорізький національний університет. 2021. Вип. 3(22). С. 23–30. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-3-3>
9. Психологія стресостійкості студентської молоді / за заг. ред. В. Шмаргуна. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2018. 198 с.
10. Жигайло Н., Цимбалюк М. Формування стресотійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Спецвипуск. С. 128–136. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.17>. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/spec_2022/17.pdf (дата звернення: 10.10.2024).
11. Мухіна Г. В. Особистісні ресурси – засіб нормалізації психоемоційного стану людини в умовах пандемії. *Психологічне здоров'я особистості в умовах пандемії: діагностика, консультування, терапія. Науковий часопис кафедри практичної психології*. 2021. С. 86–91.

References

1. Mukhina, H. V. (2024). Vplyv viiny na psykhychne zdorovia uchasykyv osvithnoho protsesu zakladiv vyshchoi osvity zi spetsyfichnymy umovamy navchannia [The impact of war on the mental health of participants in the educational process of higher education institutions with specific training conditions]. In *Vyklyky tolerantnosti v umovakh rosiiskoi voiennoi ahresii: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Discussion Platform dedicated to the International Day for Tolerance* (Kropyvnytskyi, November 22, 2024) (pp. 102–105). Kropyvnytskyi: Donetsk State University of Internal Affairs.
2. Maksymenko, S. D. (2006). *Geneza zdiisnennia osobystosti* [Genesis of personality realization]. Kyiv: TOV “KMM” Publishing.
3. Karamushka, L. M. (2022). *Psykhychne zdorovia osobystosti pid chas viiny: yak yoho zberehty ta pidtrymaty* [Mental health of the individual during war: How to preserve and maintain it]. Kyiv: H. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
4. Osodlo, V. I. (2019). Vplyv indyvidualno-psykholohichnykh vlastyvostei osobystosti na podolannia stresovykh sytuatsii [The influence of individual psychological characteristics on coping with stressful situations]. *Psykholohichnyi zhurnal*, 3, 71–83. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/psj_2019_3_9 (accessed February 1, 2026).
5. Liashko, V. (2024). Vplyv viiny na psykhychne zdorovia – kolosalnyi [The impact of war on mental health is enormous]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psi-hichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko> (accessed October 1, 2024).
6. Kisarchuk, Z. H. (Ed.). (2020). *Tekhnolohii psykhoterapevtychnoi dopomohy postrazhdalym u podolanni proiaviv post-travmatychnoho stresovoho rozladu* [Technologies of psychotherapeutic assistance in overcoming manifestations of post-traumatic stress disorder]. Kyiv: Vydavnychi Dim “Slovo”. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/722181> (accessed February 1, 2026).
7. Boiarshynova, K., Bielinska, M., Kalenychenko, K., Laptieva, H., Martsenskivska, H., & Parfeniuk, T. (2022). *Metodychni rekomendatsii zi zmitsnennia rezylentnosti* [Methodological recommendations for strengthening resilience]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
8. Karamushka, L. M. (2021). *Psykholohichne zdorovia personalu osvithnykh orhanizatsii: analiz zarubizhnykh pidkhodiv* [Psychological health of educational organization staff: Analysis of foreign approaches]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 3(22), 23–30. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-3-3>

9. Shmarhun, V. (Ed.). (2018). *Psykhohihiia stresostiikosti studentskoi molodi* [Psychology of stress resilience of student youth]. Kyiv: Publishing Center of NULES of Ukraine.
10. Zhyhailo, N., & Tymbaliuk, M. (2022). Formuvannia stresostiikosti studentiv v umovakh viiny dlia pravovoho ta yevro-intehratsiinoho protsesiv [Formation of students' stress resilience in wartime for legal and European integration processes]. *Visnyk of Lviv University. Series Psychological Sciences, Special Issue*, 128–136. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.17>
11. Mukhina, H. V. (2021). Osobystisni resursy – zasib normalizatsii psykhoemotsiinoho stanu liudyny v umovakh pandemii [Personal resources as a means of normalizing psycho-emotional state during a pandemic]. In *Psykhohichne zdorovia osobystosti v umovakh pandemii: diahnostyka, konsultuvannia, terapiia* (pp. 86–91). Scientific Journal of the Department of Practical Psychology.

Mukhina Galina,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Psychology, Sociology, and Pedagogy,
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8866-794X>

**PSYCHO-PEDAGOGICAL AND SOCIAL-PREVENTIVE IMPACT
OF WAR ON THE MENTAL HEALTH OF STAKEHOLDERS IN HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS**

The full-scale war in Ukraine has caused profound transformations in all spheres of social life, including the higher education system. Participants in the educational process of higher education institutions with specific training conditions (military, law enforcement, and security-oriented institutions) experience a dual psychological burden: as citizens of a country subjected to armed aggression and as future professionals whose activities are inherently associated with risk, responsibility, and functioning in crisis situations. According to the Ministry of Health of Ukraine, millions of citizens will require psychological support, and a significant proportion will need specialized mental health care. This situation highlights the urgent necessity of integrating psychological-pedagogical and socio-preventive support mechanisms into the educational environment.

The purpose of this article is to provide a theoretical substantiation of the psychological, pedagogical, and socio-preventive aspects of the war's impact on the mental health of participants in higher education institutions with specific training conditions, as well as to identify effective resources, mechanisms, and preventive strategies aimed at strengthening psychological resilience under martial law.

The study is grounded in contemporary theoretical approaches to stress and adaptation, including Hans Selye's concept of the general adaptation syndrome, Richard Lazarus's transactional model of stress emphasizing cognitive appraisal, and Judith Herman's research on trauma and post-traumatic stress disorder. Ukrainian scholars have further developed these perspectives, focusing on psychological resilience, adaptive potential, professional stress, and burnout prevention within educational and security-related contexts.

The findings demonstrate that war exerts a prolonged impact on psycho-emotional well-being, contributing to anxiety, depression, PTSD, sleep disturbances, psychosomatic disorders, and increased risks of chronic physical illnesses. In this context, mental health is conceptualized not merely as the absence of disorders but as a dynamic state of psychological well-being that includes self-regulation, productivity, and constructive social interaction. Particular attention is given to stress management as a conscious and responsible process that involves personal accountability, adequate cognitive-emotional appraisal of war-related stressors, identification of additional stress factors, and implementation of self-regulation strategies.

A resource-based approach is substantiated as a productive framework for preventive interventions. Key resources include structured daily routines, time management, physical activity, professional and volunteer engagement, social support, and the development of creative thinking. The BASIC Ph model is highlighted as an integrative tool encompassing emotional, social, cognitive, physical, and spiritual dimensions of coping. Furthermore, the role of spiritual development and value-based education is emphasized as an important component of resilience formation.

The article concludes that the systematic integration of psychological-pedagogical and socio-preventive mechanisms into the training of future security sector professionals is essential for preserving mental health, enhancing adaptive capacity, and ensuring professional readiness in conditions of prolonged armed conflict.

Key words: social factors, pedagogical conditions, mental health, stress, vitality, psychosocial support, personal resources, higher education institutions.

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026